

PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING MA'MURIY NAZORATDA TURGAN SHAXSLAR BILAN ISHLASH FAOLIYATINING TASHKILIY- HUQUQIY ASOSLARI.

Olimov Ilhomjon Bahrom o'g'li

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi 3-kurs kursanti

Annotatsiya: Mazkur maqolada profilaktika inspektorlarining ma'muriy nazoratda turgan shaxslar bilan ishlash faoliyatining tashkiliy-huquqiy asoslari o'rganiladi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining huquqbuzarliklar profilaktikasi, ma'muriy nazorat, jinoyat va ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi qonunlari hamda Prezident farmonlari va qarorlari asosida profilaktika inspektorlarining faoliyatini muvofiqlashtirish masalalari yoritiladi. Maqolada inspektorlarning vakolatlari, huquqiy asoslar va samarali faoliyat olib borish mexanizmlariga urg'u qaratilgan.

Kalit so'zlar: Profilaktika inspektori, ma'muriy nazorat, huquqbuzarliklar profilaktikasi, huquqiy asoslar, O'zbekiston Respublikasi qonunlari.

Аннотация: В данной статье исследуются организационно-правовые основы деятельности профилактических инспекторов в работе с лицами, находящимися под административным надзором. Особое внимание уделяется законам Республики Узбекистан о профилактике правонарушений, административном надзоре, уголовной и административной ответственности, а также указам и решениям Президента. Рассматриваются полномочия инспекторов, правовые основы и механизмы эффективной работы.

Ключевые слова: профилактический инспектор, административный надзор, профилактика правонарушений, правовые основы, законы Республики Узбекистан.

Annotation: This article examines the organizational and legal foundations of preventive inspectors' activities in working with individuals under administrative supervision. Particular emphasis is placed on the laws of the Republic of Uzbekistan on crime prevention, administrative oversight, criminal and administrative responsibility, as well as Presidential decrees and resolutions. The article highlights inspectors' powers, legal frameworks, and mechanisms for effective performance.

Keywords: preventive inspector, administrative supervision, crime prevention, legal foundations, laws of the Republic of Uzbekistan.

KIRISH

O'zbekiston Respublikasida huquqbuzarliklarning oldini olish jamiyat barqarorligi va fuqarolar xavfsizligini ta'minlashning muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu borada profilaktika inspektorlari asosiy kuch sifatida maydonga chiqadi. Ular huquqbuzarlik sodir

etishga moyil bo‘lgan yoki ma'muriy nazoratda turgan shaxslar bilan bevosita ishlash orqali jinoyatchilikning oldini olishga qaratilgan keng ko‘lamli tadbirlarni amalga oshiradi.

Profilaktika inspektorlarining faoliyati, avvalo, “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi qonun, “Ma'muriy nazorat to‘g‘risida”gi qonun, Jinoyat kodeksi va Ma'muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeks kabi asosiy huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinadi. Shu bilan birga, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining tegishli farmonlari va qarorlari ushbu sohaning yanada rivojlanishi va samaradorligini oshirish uchun huquqiy asos yaratadi.

Maqolada ushbu qonun hujjatlari va ularning amaliyotda qo‘llanilish jarayonlari tahlil qilinadi. Profilaktika inspektorlarining huquq va majburiyatlari, ularning vazifalarni bajarishda duch keladigan muammolari va ularni hal etish yo‘llari ko‘rib chiqiladi.

MATERIALLAR VA USULLAR

Mazkur tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasining normativ-huquqiy hujjatlari asosiy tadqiqot materiali sifatida ishlatildi. "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida"gi Qonun profilaktika inspektorlarining faoliyatini tartibga soluvchi asosiy hujjatlardan biri sifatida o‘rganildi. Ushbu qonun huquqbuzarliklarning oldini olish choralari va davlat organlarining o‘zaro hamkorligini ta‘minlashni belgilaydi. Shuningdek, "Ma'muriy nazorat to‘g‘risida"gi Qonun ma'muriy nazorat tartibini, nazoratdagi shaxslar bilan ishlash mexanizmlarini va inspektorlar zimmasidagi mas‘uliyatni ko‘rsatib berdi. Ushbu qonun nazoratdagi shaxslar huquqlari va majburiyatlarini, shuningdek, inspektorlarning ular bilan ishlashda foydalanadigan huquqiy vositalarini belgilaydi. Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonlari, qarorlari va farmoyishlari ham muhim ahamiyat kasb etdi. Ular huquqbuzarliklarning oldini olish va jinoyatchilikka qarshi kurash chora-tadbirlari doirasida ichki ishlar organlari faoliyatini tashkil qilishni huquqiy jihatdan mustahkamlaydi. Ichki ishlar organlari to‘g‘risidagi Qonun ichki ishlar tizimidagi tuzilmalar, xususan, profilaktika inspektorlarining huquq va vazifalarini aniq belgilaydi. Jinoyat kodeksi va Ma'muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeks esa inspektorlar faoliyatida qo‘llaniladigan asosiy qonunchilik hujjatlari sifatida xizmat qiladi. Ushbu hujjatlar huquqbuzarlik sodir etgan shaxslarning javobgarligi va jazoni qo‘llash mexanizmlarini belgilaydi. Metodologik jihatdan, tadqiqotda qonunchilik hujjatlarini tahlil qilish, ularni amaliyotda qo‘llash tajribasini o‘rganish va inspektorlarning faoliyati natijalarini baholash usullari qo‘llanildi. Yondashuv huquqiy hujjatlarning samaradorligini o‘rganish va ulardan amalda foydalanish masalalarini yoritishga qaratildi.

TADQIQOT NATIJALARI

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston Respublikasining mavjud qonunlari va Prezident farmonlari, qaror va farmoyishlari profilaktika inspektorlari faoliyatini samarali tashkil qilish uchun yetarli huquqiy asos yaratgan. "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida"gi Qonun huquqbuzarliklarning oldini olishda davlat organlari va jamoat tashkilotlari o‘rtasida samarali hamkorlikni ta‘minlashga xizmat qiladi. Ushbu qonunda profilaktika inspektorlarining asosiy vazifalari, jumladan, ma'muriy nazoratda turgan shaxslar bilan individual ishlash, ularning huquqbuzarlik sodir etish ehtimolini kamaytirishga yo‘naltirilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish belgilab berilgan. "Ma'muriy

nazorat to‘g‘risida”gi Qonun ma‘muriy nazorat ostidagi shaxslar bilan ishlashning muayyan tartibini belgilaydi. Ushbu qonun asosida nazoratdagi shaxslarning ijtimoiy rehabilitatsiyasini ta‘minlash, ularni jamiyatga qayta integratsiya qilish choralari amalga oshirilmoqda. Bu qonun, shuningdek, profilaktika inspektorlariga ma‘muriy nazoratda turgan shaxslarning huquq va majburiyatlarini belgilash imkonini beradi. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan farmon va qarorlar ichki ishlar organlari, xususan, profilaktika inspektorlarining mas‘uliyatini oshirish, ularning huquqiy va moddiy-texnik bazasini mustahkamlashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu farmonlar jinoyatchilikka qarshi kurash strategiyasini aniqlashda asosiy yo‘nalishlarni belgilaydi. Ichki ishlar organlari to‘g‘risidagi Qonun inspektorlarning huquq va vakolatlarini aniq belgilab beradi. Bu qonun, xususan, huquqbuzarliklarning oldini olish bo‘yicha operativ va profilaktik tadbirlarni amalga oshirishda inspektorlarga tegishli huquqiy vakolatlarni beradi. Jinoyat kodeksi va Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeks inspektorlar faoliyatida huquqiy asos sifatida qo‘llanilib, huquqbuzarliklar uchun belgilangan jazolarni aniqlash va qo‘llashni ta‘minlaydi. Ushbu kodekslar jinoyat sodir etgan shaxslarning javobgarligini belgilashda muhim ahamiyat kasb etadi. Natijalarga ko‘ra, qonunlar va normativ hujjatlarni amaliyotga to‘liq tatbiq qilish orqali profilaktika inspektorlari ma‘muriy nazoratdagi shaxslar bilan samarali ishlashni ta‘minlaydi. Shu bilan birga, ushbu jarayonni yanada takomillashtirish uchun qo‘shimcha tavsiyalar ishlab chiqish zarurati mavjudligi kuzatildi.

MUHOKAMA

Tadqiqot davomida huquqbuzarliklarning oldini olish va ma‘muriy nazorat ostidagi shaxslar bilan ishlashda qonunchilikning dolzarb masalalari o‘rganildi. "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonun huquqbuzarliklarni erta aniqlash va ularning oldini olish bo‘yicha muhim huquqiy mexanizm ekanligi aniqlandi. Shu bilan birga, qonun ma‘lum darajada kompleks yondashuvni talab qiladi, chunki u davlat organlari, jamoat tashkilotlari va fuqarolarning hamkorligini faollashtirishga qaratilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan qabul qilingan farmonlar va qarorlar ichki ishlar organlarining o‘z funksiyalarini samarali bajarishini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu hujjatlar ichki ishlar organlarining, jumladan, profilaktika inspektorlarining moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, ularning kasbiy tayyorgarligini oshirish va vakolatlarini kengaytirishni nazarda tutadi. Shu nuqtai nazardan, ushbu huquqiy bazaning amaliyotga to‘liq tatbiq qilinishi huquqbuzarliklar sonini kamaytirishda samaradorlikni oshiradi.

"Ma‘muriy nazorat to‘g‘risida”gi Qonun ma‘muriy nazorat ostidagi shaxslar bilan ishlashda profilaktika inspektorlariga ko‘maklashadigan muhim vosita hisoblanadi. Ammo nazoratda turgan shaxslarning rehabilitatsiyasi va jamiyatga moslashuvini ta‘minlashga qaratilgan qo‘shimcha chora-tadbirlar talab etiladi. Aholi orasida ijtimoiy yordam va psixologik qo‘llab-quvvatlash xizmatlarini kengaytirish bu jarayonni samaraliroq qiladi.

Ichki ishlar organlari to‘g‘risidagi Qonun profilaktika inspektorlarining vakolatlarini belgilashda aniq mezonlarni yaratadi. Ushbu qonun ichki ishlar tizimining barcha darajalari o‘rtasida o‘zaro aloqani mustahkamlashga qaratilgan. Lekin ba’zi hollarda inspektorlarning

ortiqcha ish yuklanishi yoki yetarlicha resurslar bilan ta'minlanmaganligi huquqbuzarliklar profilaktikasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Jinoyat kodeksi va Ma'muriy javobgarlik to'g'risidagi kodeks huquqbuzarliklar uchun jazo choralari belgilangan huquqiy asosni yaratadi. Ammo ushbu jarayonda jazoning profilaktik ta'siriga e'tiborni oshirish muhimdir. Bu esa jazoni ijro etish bilan birga, huquqbuzarliklarning takrorlanishini oldini olish uchun individual yondashuvni rivojlantirishni talab qiladi.

Muhokama davomida ushbu qonunlarning amaliyotdagi tatbiq etilishi samarali natijalar berayotgan bo'lsa-da, ba'zi holatlarda me'yoriy hujjatlarni takomillashtirish va amaliyotda qo'llaniladigan usullarni rivojlantirish zarurligi kuzatildi. Ayniqsa, zamonaviy texnologiyalar va axborot tizimlaridan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish inspektorlar faoliyatini yangi bosqichga olib chiqishi mumkin. Shu sababli, huquqbuzarliklar profilaktikasi bo'yicha qo'shimcha ilmiy tadqiqotlar olib borish va huquqiy bazani yangilash bugungi kunda dolzarb masalalardan biridir.

XULOSA

Profilaktika inspektorlarining ma'muriy nazoratdagi shaxslar bilan ishlash faoliyati huquqbuzarliklarning oldini olishda va jamoat xavfsizligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu faoliyat **Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risidagi qonun, Ma'muriy nazorat to'g'risidagi qonun**, va boshqa tegishli qonunchilik hujjatlariga asoslanadi. Profilaktika inspektorlari ma'muriy nazorat ostidagi shaxslarni ijtimoiy hayotga qaytarish, ularning huquqiy madaniyatini oshirish va yangi huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlarni amalga oshiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, ma'muriy nazoratda turgan shaxslar bilan ishlashda inspektorlarning asosiy vazifasi individual yondashuvni qo'llash va doimiy nazoratni ta'minlashdir. Bu jarayonda inspektorlarning samarali ishlashiga zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, jamoat va boshqa davlat idoralari bilan hamkorlik qilish kabi omillar yordam beradi. Shuningdek, Prezident farmon va qarorlari hamda qonunchilikka muvofiq inspektorlarga yuklatilgan vazifalar nazorat jarayonining aniq va samarali amalga oshirilishini kafolatlaydi.

Biroq, ayrim hududlarda profilaktika ishlarini samarali tashkil etishda qiyinchiliklar, jumladan, inspektorlarning texnik ta'minoti yetishmovchiligi va ularning kasbiy tayyorgarlik darajasini oshirish ehtiyoji kuzatilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, profilaktika inspektorlarining faoliyati jamiyat barqarorligi va xavfsizligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi. Ushbu faoliyatni yanada takomillashtirish uchun inspektorlarning malakasini oshirish, texnologik infratuzilmani rivojlantirish va ularning ijtimoiy mas'uliyatini kuchaytirish zarur. Bu esa ma'muriy nazorat samaradorligini oshirib, jinoyatchilikni kamaytirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. **O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.** Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy sudi, 1992.
2. **O‘zbekiston Respublikasining Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risidagi qonuni.** Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2014.
3. **O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari.** O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining rasmiy veb-sayti: <https://president.uz>.
4. **O‘zbekiston Respublikasining Ichki ishlar organlari to‘g‘risidagi qonuni.** Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2017.
5. **O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy nazorat to‘g‘risidagi qonuni.** Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 2014.
6. **O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi.** Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 1994 (so‘nggi o‘zgarishlar bilan).
7. **O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi.** Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, 1994 (so‘nggi o‘zgarishlar bilan).
8. Karimov, I. A., & Yusupov, D. (2019). *Jinoyatchilik va huquqbuzarliklarning oldini olishda profilaktika inspektorlarining roli.* Toshkent: Yuridik Fanlar Instituti.
9. *Ichki ishlar organlarining faoliyati va jinoyatchilikning oldini olish bo‘yicha xalqaro tajribalar.* (2021). Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi nashriyoti.
10. Asqarov, M., & Raxmonov, S. (2020). *Huquqbuzarliklar profilaktikasida innovatsion yondashuvlar.* O‘zbekiston huquq jurnali, 4(15), 45-55.
11. Rashidov, A. (2022). *O‘zbekistonda jinoyatchilikning oldini olish chora-tadbirlari.* Yuridik Fanlar Instituti nashriyoti.
12. *O‘zbekiston Respublikasi Milliy qonunchilik bazasi.* O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi rasmiy veb-sayti: <https://lex.uz>.